

“HONDEN UITLATEN IN DE GEMEENTE OSS”

Dat kan beter

Project: Hondenuitlaatregels en voorzieningen
Versie: definitief
Auteur: Rudi Schleedoorn
Juni 2015

SAMENVATTING

De meeste hondenbezitters in de gemeente Oss houden zich aan de regels en maken gebruik van de voorzieningen die er zijn. In Oss hebben we hondenlosloopvelden, uitlaatstroken en afvalbakken. Het doel van deze voorzieningen is dat mensen met een hond ruimte hebben om deze uit te laten en dat de overlast voor andere gebruikers van de openbare ruimte beperkt blijft. Op veel plaatsen gaat dit goed, maar we willen dat meer mensen in onze gemeente hier tevreden over zijn. Uit de jaarlijkse veiligheidsmonitor is te zien dat hondenpoep toch nog door veel mensen als een last wordt ervaren. Het is goed te weten dat hondenpoep een risico voor de volksgezondheid oplevert. De kans hierop is het grootst op speelplekken waar kinderen in contact komen met uitwerpselen. Mede hierom is het belangrijk om duidelijke keuzes te maken waar mensen hun hond wel of niet mogen uitlaten.

In deze beleidsnotitie is als doelstelling opgenomen dat we structureel en substantieel lagere overlastbeleving willen; dat hondenbezitters tevreden zijn over het voorzieningenniveau en lagere kosten voor het hondenuitlaatbeleid.

Als beleidsuitgangspunt geldt dat iedere hondenbezitter verantwoordelijk is voor het gedrag en de overlast van zijn/haar hond. Daarnaast spreken mensen elkaar aan op verkeerd gedrag en wordt men als dat nodig is, gecorrigeerd door toezicht en handhaving.

In 2012 is een proef gestart in de Schadewijk (Oss) en het dorp Berghem om na te gaan of de voorzieningen en regels naar behoren werken. Hiervoor is een werkgroep opgericht. In de werkgroep zaten hondenbezitters en niet-hondenbezitters.

Mensen die deelnamen aan de pilot vertelden ons dat de voorzieningen die er zijn voor het uitlaten van honden soms op de verkeerde plaatsen liggen. Heel vaak gaat het hierbij om de hondenuitlaatstroken. Dit zijn meestal stroken gras langs wegen en paden. Het is buiten lastig te zien of je hier de hond wel of niet mag uitlaten. Ook mist men afvalbakken waar de hondenpoep kan worden in gedaan.

Met de opmerkingen van de werkgroep is nadrukkelijk rekening gehouden. De ervaringen en aanbevelingen zijn verwerkt in dit plan en worden gebruikt voor de nieuwe aanpak.

Communicatie is erg belangrijk vooral als middel om te komen tot gedragsverandering. Ook is toezicht en handhaving nodig om het juiste gedrag te stimuleren en zo nodig af te dwingen. Gedragsverandering gaat niet van vandaag op morgen en is een proces. Door gewenst gedrag te stimuleren en verkeerd gedrag te bestraffen komt de verandering tot stand. Dat is ook zo met het opvoeden en uitlaten van honden.

We hebben de dorps- en wijkraden geïnformeerd over de nieuwe voorzieningen en de bijbehorende regels en gevraagd wat zij hier van vinden. De reacties van de dorps- en wijkraden maar ook van individuele burgers zijn en worden zoveel mogelijk gebruikt in de nieuwe aanpak rondom het uitlaten van honden.

Nieuwe voorzieningen voor het uitlaten van honden en het onderhoud daarvan kosten geld. Dit geldt ook voor de inzet van toezichthouders en handhavers. De kosten hiervan worden ten laste gebracht van de te ontvangen hondenbelasting.

Mensen moeten wennen aan nieuwe regels en (andere) voorzieningen voor het uitlaten van honden. Het is erg belangrijk dat de dorps- en wijkraden willen meedenken en de mensen in de buurt vragen om begrip en zich te houden aan de nieuwe regels.

In deze notitie staat hoe we in de gemeente Oss samen met onze burgers invulling geven aan voorzieningen om honden uit te laten. Opdracht hierbij is dat de voorzieningen geschikt en aantrekkelijk zijn voor de honden en dat de overlast die honden kunnen veroorzaken voor andere mensen beperkt wordt. Bij deze aanpak is rekening gehouden met de resultaten uit de pilot en de ambtenaren die hier mee bezig zijn geweest.

Op basis van de ingekomen reacties en de gesprekken die hierover hebben plaatsgevonden komen we tot een voorkeursscenario. In dit scenario vervallen alle hondenuitlaatstroken. De hondenlosloopvelden blijven bestaan maar gekeken wordt naar een betere spreiding daarvan. Daar waar niet-omheinde hondenlosloopvelden goed functioneren en geen spanning opleveren met de andere gebruikers van de openbare ruimte, kunnen deze behouden blijven. Dit geldt ook voor nieuw aan te wijzen hondenlosloopvelden. Naast de "normale afvalbakken" worden er op strategische plaatsen speciale afvalbakken voor hondenpoep geplaatst. Voortaan is het verplicht om tijdens het uitlaten van de hond(en) een opruimmiddel bij zich te hebben.

Als duidelijk is welke voorzieningen op welke plekken moeten komen, worden deze op een kaart ingetekend en verspreid over de inwoners van de gemeente Oss.

Inhoudsopgave

1	INLEIDING	6
1.1	Aanleiding.....	6
1.2	Enkele feiten.....	6
1.3	Probleemstelling.....	6
1.4	Doelstelling.....	6
1.5	Afbakening.....	7
2	ZO IS HET NU	8
2.1	Hondenlosloopterreinen	8
2.2	Hondenuitlaatstroken	8
2.3	Afvalbakken	8
2.4	Buiten de bebouwde kom	8
3	PROEVEN SCHADEWIJK EN BERGHEM	9
3.1	Algemeen.....	9
3.2	Benchmark.....	10
4	KERNGROEP EN WERKGROEP.....	11
4.1	Kerngroep.....	11
4.2	Werkgroep.....	11
4.3	De hondendeskundigen	12
5	TOEZICHT EN HANDHAVING.....	12
6	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN NA INSPRAAK EN ADVIEZEN	13
6.1	Conclusies.....	13
6.2	Aanbevelingen.....	13
	14	
7	NIEUWE AANPAK.....	15
7.1	Voordat een hond wordt aanschaf	15
7.2	Voorzieningen	15
7.3	Inrichting hondenlosloopvelden	16
7.4	Burgerparticipatie	16
7.5	Regelgeving	17
7.6	Hulphonden en geleidehonden.....	17
7.7	Voorkeursscenario	17
7.8	Algemene Plaatselijke Verordening (APV)	19
7.9	Toezicht en Handhaving	19

7.10 Sociale controle door de omgeving.....	20
7.11 Communicatie	20
8 RICHTLIJNEN VOOR VOORZIENINGEN	21
8.1 Stedelijk gebied	21
8.2 ARGO	22
9 FINANCIEN	22
9.1 Incidentele (éénmalige kosten).....	22
9.2 Structurele kosten en baten.....	22
9.3 Dekking van de kosten	22
10 KANTTEKENINGEN EN RISICO'S	23
10.1 Hondenbelasting	24
10.2 Voorzieningen	24
10.3 Budget	24
10.4 In het begin meer klachten door verandering van regels en voorzieningen	24
10.5 Inzet wijk- en dorpsraden.....	25
11 PLANNING EN FASERING	25
11.1 Vervolg.....	25
BIJLAGE 1 VEILIGHEIDSMONITOR.....	26
BIJLAGE 2 COMMUNICATIETRAJECT	27
BIJLAGE 3 PLANNING EN FASERING	28
BIJLAGE 4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN KERNGROEP, WERKGROEP EN HONDENDESKUNDIGEN 29	
BIJLAGE 5 ALGEMENE PLAATSELIJKE VERORDENING (APV).....	32
BIJLAGE 6 ARGO	34
BIJLAGE 7 AFBEELDINGEN	36
BIJLAGE 8 PRESENTATIES PODIUMBIJEENKOMST.....	39

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding

Veel gemeenten zijn bezig om overlast veroorzaakt door honden te verminderen. De overlast bestaat naast hondenpoep, uit agressieve en blaffende honden en het gevaar voor de volksgezondheid als mensen in aanraking komen met uitwerpselen. Ook in de gemeente Oss ervaren mensen deze vormen van overlast.

In het collegeprogramma 2012-2015 is dit onderwerp opgenomen waarbij is opgemerkt dat "de overlast van hondenpoep moet verminderen, op basis van lopende experimenten met passende voorzieningen voor de hondenbezitter". In 2012 is de gemeente Oss begonnen met een proef in de "Schadewijk" (Oss) en het dorp Berghem. De resultaten en aanbevelingen van deze proef staan in deze notitie (zie Hoofdstuk 6 en bijlage 4).

1.2 Enkele feiten

De gemeente Oss heeft:

- Inwoners	90.000
- Huishoudens	36.000
- Honden	9.000
- Huishoudens met hond(en) ca.	9.000 (25%)
- Huishoudens zonder hond(en) ca.	27.000 (75%)

Kosten gemeente (2015)

- Uitgaven	529.000
- Dekking	hondenbelasting

1.3 Probleemstelling

In de gemeente Oss zijn er regels en voorzieningen voor het uitlaten van honden. Desondanks is er overlast. Uit de jaarlijkse "veiligheidsmonitor" blijkt dat een (te) grote groep mensen ervaart dat hondenpoep voorkomt in de openbare ruimte. Het gaat hierbij om de "beleving" van de bevroegde mensen. Bovendien blijken de voorzieningen onvoldoende aan te sluiten bij de wensen van de hondenbezitters.

1.4 Doelstelling

Onze doelstelling is drieledig:

- Structureel en substantieel lagere overlastbeleving.
- Hondenbezitters zijn tevreden over het voorzieningenniveau.
- Lagere kosten voor het hondenuitlaatbeleid.

Ad a: We gaan uit van de "veiligheidsmonitor gemeente Oss 2014", die aangeeft of hondenpoep voorkomt en of hondenpoep "veel overlast" geeft. In de veiligheidsmonitor gaat het er om hoe

mensen overlast door hondenpoep "beleven". Daarnaast noteert het Klantcontactcentrum (KCC) van de gemeente Oss klachten over honden.

De categorie "hondenpoep komt voor" scoorde in 2014 63,8 %. We willen dit terugbrengen naar 55 % in 2019. De categorie "veel overlast" (veiligheidsmonitor peiling 2014) scoort 13,3 %. Streven is dat vanaf 2019 de categorie bewoners die "veel overlast" ervaren door hondenpoep maximaal 8,5 % bedraagt. Ook willen we dat het aantal klachten bij het KCC over hondenpoep de helft minder is geworden.

Wat gaan we doen?

Na drie jaar is het aantal klachten en de overlast die mensen ervaren door honden in de gemeente Oss verminderd zoals hierboven beschreven door:

- Duidelijker regels;
- Meer en betere communicatie over de regels en de voorzieningen;
- De gevolgen voor de volksgezondheid zijn duidelijk;
- Er zijn goede en passende voorzieningen aanwezig voor de hondenbezitter;
- De voorzieningen worden onderhouden volgens het bijhorende kwaliteitsniveau;
- Toezicht en handhaving.

Hoe weten we of dat werkt?

We noteren het aantal binnenkomende klachten en opmerkingen over honden via het gemeentelijke meldsysteem en kijken naar de uitkomsten van de veiligheidsmonitor gemeente Oss.

1.5 Afbakening

Deze notitie gaat over het uitlaten van honden en over de aanpak van overlast door honden in de openbare ruimte op het grondgebied van de gemeente Oss.

Overlast veroorzaakt door bijvoorbeeld katten, duiven en paarden wordt buiten beschouwing gelaten, omdat:

- Problemen veroorzaakt door honden actueel, aanwijsbaar en controleerbaar zijn;
- Het gemeentebestuur de overlast veroorzaakt door andere dieren dan honden in de openbare ruimte, (vooralsnog) niet als een groot maatschappelijk probleem ziet.

2 ZO IS HET NU

Volgens de veiligheidsmonitor gemeente Oss (2014) zegt ongeveer 64% van de mensen dat "hondenpoep in de buurt voorkomt". Als we dan kijken naar de *mate* van overlast die men ervaart, is te zien dat ruim 13 % zegt "veel overlast" te ervaren door hondenpoep.

Deze cijfers zijn licht verbeterd ten opzichte van het jaar 2013. Hondenpoep ligt op plaatsen waar je dat niet wil hebben. Speel terreinen en andere plaatsen waar het verboden is voor honden, liggen soms vol met poep. Er ligt weinig tot geen hondenpoep op verhardingen. Dit is positief. Het probleem is vooral aanwezig op groenstroken die liggen langs wegen en paden en verbindingroutes naar voorzieningen waar de hond mag loslopen en waar geen opruimplicht geldt.

In de gemeente Oss kennen we drie soorten *voorzieningen* voor het uitlaten van honden. Het gaat om de volgende voorzieningen:

2.1 Hondenlosloopterreinen

Dit zijn relatief grote losloopterreinen (ongeveer 5.000 m²) met een ondergrond van gras en vaak zit hier een hekwerk omheen of is er een haag langs gezet.

Op een hondenlosloopterrein mag de hond los lopen en hoeft de poep niet te worden opgeruimd. In de periode tussen maart en oktober worden de losloopterreinen gemiddeld één keer per 2 à 3 weken gemaaid. Buiten deze periode worden de losloopterreinen één keer per 2 à 3 weken geveegd.

2.2 Hondenuitlaatstroken

Dit zijn meestal grasstroken en bermen langs voet- en fietspaden maar soms ook randen langs struiken en bosjes.

Honden moeten zijn aangeliend op een uitlaatstrook en de poep mag er blijven liggen. Als een uitlaatstrook ligt op gras, wordt deze in de periode tussen maart en oktober gemiddeld één keer per 2 à 3 weken gemaaid. Buiten deze periode worden de hondenuitlaatplaatsen niet geveegd. In gebieden waar sprake is van een kwaliteitsniveau "sober", worden de hondenuitlaatplaatsen minder vaak gemaaid. Dat is trouwens ook zo voor het overige onderhoud op deze plekken. Dit heeft te maken met de bezuinigingen in de gemeente Oss.

2.3 Afvalbakken

Verspreid in de gemeente Oss staan afvalbakken, waar je restafval in mag stoppen maar waar je ook hondenpoep in mag doen. Het liefst in een dicht gemaakt zakje, maar dat is niet verplicht.

2.4 Buiten de bebouwde kom

Ook buiten de bebouwde kom moeten honden in de openbare ruimte zijn aangeliend, uitgezonderd de door het college aangewezen plaatsen. Buiten de bebouwde kom geldt *geen* opruimplicht en is het toegestaan dat de poep in de berm achterblijft.

3 PROEVEN SCHADEWIJK EN BERGHEM

3.1 Algemeen

In 2012 zijn we gestart met een proef in de Schadewijk (de weidevogelbuurt) en in Berghem. Dit is gedaan om te ontdekken wat we moeten doen om betere voorzieningen te maken voor het uitlaten van honden en het beperken van de overlast door honden. Hiervoor zijn in beide plaatsen werkgroepen opgericht met de bedoeling om van elkaars ervaringen te leren en kennis te delen. De gemeente heeft een "kerngroep" opgericht van ambtenaren die te maken hebben met dit onderwerp. De werkgroepen Schadewijk en Berghem zijn kort na het begin samengevoegd tot één werkgroep. De proeven bestonden uit:

1. Het geven van voorlichting over de regels en over de mogelijke gevaren voor de volksgezondheid veroorzaakt door hondenpoep;
2. Beoordelen of de regels en voorzieningen voldoen;
3. Het geven van advies;
4. Meer aandacht voor handhaving en communicatie.

Ad 1.

Er is gebruik gemaakt van een huis-aan huis-brief, Brabants Dagblad, Oss Actueel, de website en het "Trefpunt" (plaatselijk krant Berghem). Ook hebben de handhavers en toezichthouders folders uitgedeeld over de plaatsen van de uitlaatvoorzieningen.

Ad 2.

De werkgroep heeft gekeken naar de regelgeving en de voorzieningen. Zij hebben hierbij informatie gekregen van de hondenbezitters. De conclusies en aanbevelingen staan in hoofdstuk 6 en in bijlage 4.

Ad 3.

De aanbevelingen uit de werkgroep staan in hoofdstuk 6 "conclusies en aanbevelingen" en in bijlage 4.

Ad 4

De werkgroep vindt dat er te weinig gehandhaafd wordt. Op heterdaad betrappen van poepende honden op plekken waar dit niet mag, blijft lastig. Bekeuring worden meestal gegeven wanneer honden loslopen in de openbare ruimte.

De proeven in Schadewijk en in Berghem zijn een aantal malen besproken tussen de gemeentelijke kerngroep en de werkgroep. De uitkomsten hiervan zijn besproken met de verantwoordelijke wethouder. Het college van burgemeester en wethouders heeft op 8 juli 2014 een besluit genomen over de nieuwe aanpak met betrekking tot het uitlaten van honden. Daarbij is opgemerkt dat nadrukkelijk rekening moet worden gehouden met het "adviesrecht" van de dorps- en wijkraden. Deze adviezen zijn in de periode tussen juli en november 2014 uitgebracht.

3.2 *Benchmark*

Er heeft een kleine benchmark plaatsgevonden in de regio van Oss. Hierbij is gekeken is naar een gemeente die al langer bezig is met het hondenbeleid en een gemeente die voor wat betreft schaalgrootte en structuur goed te vergelijken is met Oss.

3.2.1 Gemeente Asten

De gemeente Asten is 15 jaar geleden gestart met de aanpak van het hondenbeleid. Aanleiding was dat er in de openbare ruimte te veel hondenpoep lag. In Asten is gekozen voor het plaatsen van hondentoiletten. Dit zijn omheinde veldjes ter grootte van ongeveer 60 m² op gras. Deze rennetjes zijn voorzien van een poort en honden mogen hier los lopen. De meeste hondentoiletten zijn beplant om ze aan het zicht te onttrekken. Deze toiletten worden in het groeiseizoen wekelijks gemaaid en gezogen. Buiten het groeiseizoen worden de hondentoiletten gezogen zo vaak als dat nodig is. Dit is afhankelijk van het gebruik er van.

Daar waar geen plaats is voor een hondentoilet (ren) is gekozen voor de plaatsing van een speciale afvalbak die ondergronds op het riool is aangesloten.

Ook heeft Asten enkele groenstroken aangewezen als uitlaatstrook. Deze zijn goed herkenbaar en aangeduid door borden. Op deze uitlaatstroken mogen honden aangelijnd worden uitgelaten en ook hier geldt geen opruimplicht. Buiten de hondentoiletten en de uitlaatstroken geldt overal de opruimplicht.

In Asten is het verplicht om tijdens het uitlaten van de hond een opruimmiddel bij je te hebben. Hiervoor is destijds de APV aangepast. Navraag wijst uit dat dit in de praktijk goed werkt. In Asten is het nu "norm(aal)" dat je een opruimmiddel bij je hebt tijdens het uitlaten van de hond. Als iemand zijn hond laat poepen en dit niet opruimt, is de kans groot dat hij/zij hierop wordt aangesproken. De sociale controle is in vergelijking met de start van het beleid sterk verbeterd. In de openbare ruimte moeten honden zijn aangelijnd. Kort geleden is het eerste hondenspeelveld aangelegd. Dit terrein dat is omheind is goed te vergelijken met de "hondenlosloopvelden" in Oss. Op speelplekken, sportparken en begraafplaatsen is het verboden voor honden. Dit is door bordjes aangegeven.

Navraag bij deze gemeente Asten wees uit dat er momenteel weinig tot geen problemen zijn met betrekking tot het uitlaten van honden en poep in de openbare ruimte.

3.2.2. Gemeente Helmond

De gemeente Helmond is goed te vergelijken met de gemeente Oss. Dit geldt voor het aantal inwoners maar ook voor wat betreft de structuur van de gemeente. Rondom de stad zijn er een aantal dorpen en een groot buitengebied.

De projectleider is op bezoek geweest in Helmond en heeft gesproken met beleidsmedewerkers en beheerders.

Helmond heeft gekozen voor omheinde hondenlosloopvelden. Deze zijn vaak wat kleiner dan de hondenlosloopvelden in Oss. Ook zijn overal in het stedelijk gebied afvalbakken voor hondenpoep geplaatst ("Depodog"). Standaard hierbij is dat bij elk hondenlosloopveld een afvalbak staat. In

Helmond is het toegestaan dat de poep blijft liggen op een losloopveld. Dit wordt op dezelfde wijze gereinigd dan in Oss (maaien en vegen/zuigen).

Helmond heeft wisselende ervaring voor wat betreft het verstrekken van hondenpoepzakken aan de afvalbakken. Afhankelijk van de locatie zijn deze erg vandalisme-gevoelig. Als bij herhaling de zakken eruit worden getrokken wordt de dispenser (zakjesautomaat) verwijderd uit de bak. De bakken blijven uiteraard als afvalbak beschikbaar.

Ook in Helmond zijn er naast de hondenlosloopvelden uitlaatstroken voor honden. Op de uitlaatstroken mogen honden aangelijnd worden uitgelaten en geldt geen opruimplicht. In de buitenruimte is soms slecht te zien of je te maken hebt met een hondenuitlaatstrook. Dit komt omdat er soms geen borden staan of omdat het buiten niet duidelijk is wat bedoeld wordt. Onlangs is in het Eindhovens Dagblad hier nog een artikel over verschenen. Dit levert veel discussie op en veel negatieve reacties.

Helmond geeft aan dat zij te weinig formatie heeft voor toezicht en handhaving. Zij beseffen dat voldoende toezicht en handhaving nodig is om het probleem te verminderen.

4 KERNGROEP EN WERKGROEP

4.1 Kerngroep

De kerngroep bestaat uit een vertegenwoordiging van ambtenaren die te maken hebben met uitlaatvoorzieningen voor honden in de openbare ruimte. Hiervan maken deel uit de projectleider (groen), de beleidsmedewerker openbare ruimte, een gebiedsopzichter, gebiedsbeheerder, wijk- en buurtcoördinator, teamleider handhaving en een communicatieadviseur.

De kerngroep, onder aansturing van de projectleider zorgt voor het opstellen en uitdragen van deze notitie naar de werkgroep. Daarnaast is het de taak van de projectleider om de bestuurlijke besluitvorming voor te bereiden.

Medewerkers van de kerngroep hebben elk hun eigen ervaring met betrekking tot honden en overlast. De projectleider heeft gesproken met alle leden van de kerngroep. De aanbevelingen die hieruit zijn gekomen, zijn te lezen in hoofdstuk 6 "conclusies en aanbevelingen".

4.2 Werkgroep

De werkgroep (uit de wijken) die vanaf 2013 is samengevoegd tot één werkgroep bestaat uit hondenbezitters en niet- hondenbezitters en is aangevuld met een dierenarts.

Mensen van de werkgroep zijn de "ogen en de oren" van de wijk/buurt en overleggen met de gemeente. Zij denken mee en adviseren over:

- De voorzieningen in de buurt/wijk;
- Aanwijzen van goede plaatsen om extra afvalbakken neer te zetten;
- Meedenken en adviseren hoe we moeten communiceren.

4.3 De hondendeskundigen

Gaandeweg het proces zijn we in contact gekomen met een groep mensen die we de "hondendeskundigen" noemen. Dit zijn mensen die zich beroepsmatig dan wel hobbymatig bezig houden met honden. Hun inbreng betreft niet alleen om uitlaatvoorzieningen maar ook het welzijn van honden in de meest brede zin.

Zij hebben de gemeente onder andere geadviseerd hoe om te gaan met de plaatsbepaling en inrichting van de hondenlosloopvelden. Zij pleiten er voor om de hondenlosloopvelden aantrekkelijk te maken door hier bomen en heesters te planten maar ook om er spelattributen in te zetten. Hierdoor worden de losloopvelden aantrekkelijker voor de honden maar zal ook de interactie tussen baas en hond toenemen.

5 TOEZICHT EN HANDHAVING

De handhavers en toezichthouders hebben een rol in voorlichting en gedragsverandering. Daarnaast zijn zij er om bekeuringen uit te delen als dat nodig is. In de huidige situatie is het voor de mensen van toezicht en handhaving lastig om op te treden. Dit komt omdat buiten niet altijd duidelijk is wat nu wel of niet mag en waar een uitlaatvoorziening ligt. Er staan niet overal borden waardoor mensen gaan twijfelen of de hond mag worden uitgelaten.

De reden waarom niet overal borden staan heeft te maken met het groot aantal hondenuitlaatplaatsen. Als deze allemaal bebord moeten worden betekent dit dat er vele honderden borden moeten worden geplaatst. Dit is vanuit beheer ongewenst en erg kostbaar. Dit samen veroorzaakt de onduidelijkheid, niet alleen voor degene die de hond uitlaat maar ook voor onze toezichthouders/handhavers. Hierdoor is het lastig om op te treden. Als we zelf niet weten hoe het zit, mogen we van onze burgers en hondenbezitters niet verwachten dat zij het wel weten. Er zijn echter ook situaties waarbij wel duidelijk is wat wel of niet is toegestaan. Als hondenbezitters de regels en bijhorende voorzieningen bewust aan hun laars lappen, rest nog maar één ding, handhaven!

De werkgroep en de kerngroep constateren dat burgers elkaar amper durven aan te spreken op verkeerd gedrag. Sterker nog, er zijn geluiden van mensen die vinden dat dit een taak van de overheid (gemeente) is. Dit is jammer omdat daarmee extra wordt gekeken naar onze

toezichthouders en handhavers. Wij vinden dat iedereen verantwoordelijk is voor een veilige en schone leefomgeving. Door in de communicatie hier steeds de aandacht op te vestigen, moet dit op termijn "normaal" worden gevonden.

Nadat de regelgeving is aangepast, de voorzieningen op orde zijn en communicatie haar werk doet, zal de overlast verminderen.

Toezicht en handhaving op honden(poep) gebeurt in de gemeente Oss op een integrale manier. Dit betekent dat de toezichthouders en handhavers tijdens hun rondgang op meerdere zaken letten. Als voorbeeld, naast verkeerd parkeren wordt ook gelet op het uitlaten van honden. De inzet voor toezicht en handhaving op honden komt teruggerekend neer op ongeveer 4 tot 5 mensen. In hoofdstuk 9 "financien" wordt hier nader op ingegaan.

Omdat handhavers en toezichthouders vaak in contact komen met onze burgers, zijn ze op de hoogte van de problemen die er zijn. Bij de invoering van de nieuwe hondenuitlaatregels kan met behulp van deze informatie het communicatietraject bijgestuurd worden. Ook kan hun kennis ingezet worden bij het aanpassen of verplaatsen van voorzieningen.

6 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN NA INSPRAAK EN ADVIEZEN

6.1 Conclusies

- De voorzieningen voor het uitlaten van honden liggen soms op een verkeerde plek of zijn er niet.
- Sommige losloopvelden zijn niet verlicht, dit is sociaal onveilig en ongemakkelijk vooral in de winter.
- De toezichthouders en handhavers zijn vaak onzichtbaar en men vindt dat steviger opgetreden moet worden.
- Mensen durven elkaar niet aan te spreken op verkeerd gedrag.
- Het is onvoldoende duidelijk waar de voorzieningen liggen voor het uitlaten van honden.
- Er zijn te weinig afvalbakken om de hondenuitlaat te doen.
- De communicatie rond het uitlaten van honden is onvoldoende.

6.2 Aanbevelingen

- Leg hondenlosloopterreinen op de juiste plaats aan rekening houdend met de andere functies en gebruikers van de openbare ruimte.
- Bezie in overleg met dorps- en wijkraden welke voorzieningen waar moeten komen en welke opgeruimd moeten worden.
- Zorg waar mogelijk voor verlichting, bankjes en afvalbakken in de hondenlosloopvelden.
- Toezichthouders en handhavers moeten een grotere rol spelen voor wat betreft gedrag, voorlichting over de regels en de voorzieningen en de hygiëne.
- De inzet voor toezicht en handhaving kritisch bezien, omdat dit veel geld kost.
- Mensen moeten elkaar durven aanspreken op verkeerd gedrag.
- Zorg voor duidelijke regelgeving.

- Er moeten meer afvalbakken voor hondenpoep komen.
- Zorg dat de voorzieningen buiten duidelijk zijn aangegeven. Dit betekent dat borden moeten worden geplaatst, verplaatst en verwijderd.
- Zorg voor een goede spreiding (en onderlinge afstand) van voorzieningen.
- De hondenlosloopvelden moeten beter worden onderhouden (maaien en vegen/zuigen).
- Hondenlosloopvelden hoeven niet per definitie worden omheind. Als deze voor de honden veilig zijn en dit voor de medegebruikers van de openbare ruimte geen ontoelaatbare overlast veroorzaakt, is dit toegestaan.
- Ben duidelijk waar het verboden voor honden is. Zorg voor bebording op deze locaties.
- Tijdens het uitlaten van de hond(en) is het verplicht om een opruimmiddel bij zich te hebben. De APV moet hierop worden aangepast.
- Schaf de verplichte hondenpenning af (college heeft hiertoe al besloten in 2014).
- Nadat duidelijk is waar welke voorzieningen liggen, moeten de kaarten worden aangepast en verspreid.
- Stel een communicatieplan op om de gedragsverandering te bewerkstelligen.
- De hondenlosloopvelden moeten aantrekkelijk worden ingericht met spelattributen en of beplanting (bomen en heesters).
- Hondenlosloopvelden moeten voldoende groot zijn om territoriumgedrag te voorkomen.

**VERBETER DE WERELD...
BEGIN**

Loesje

7 NIEUWE AANPAK

Om te komen tot betere uitlaatvoorzieningen en vermindering van de overlast die honden veroorzaken, is een voorkeurscenario opgesteld. Dit betekent een aanpassing in de voorzieningen en verandering van de regelgeving.

7.1 Voordat een hond wordt aanschaf

Het is natuurlijk leuk om een hond te hebben en er mee bezig te zijn. Misschien klinkt het wat betuttelend om hier een kanttekening bij te plaatsen. We doen dat toch maar....

Goed omgaan met de hond voorkomt veel overlast en ongemak. Dit onderwerp willen we in onze communicatie opvoeren.

Hieronder geven we enkele tips.

Niet doen	Wel doen
Een hond nemen als u geen tijd heeft om deze uit te laten.	De hond stapje voor stapje leren om alleen te zijn.
Een anti-blaf apparaat omdoen. Dat geeft stress	Het leven van een hond leuker maken met spel en beweging
Tegen de hond schreeuwen	Schakel gedragstherapeut in bij problemen. Die kan oorzaak achterhalen en meewerken aan oplossing.
Boos worden als uw burens overlast melden .	

7.2 Voorzieningen

Er liggen verspreid door de gemeente Oss veel hondenuitlaatstroken. Deze zijn niet met borden aangegeven, waardoor onduidelijk is of de hond er wel of niet mag worden uitgelaten. Buiten ligt veel poep op deze groenstroken en bermen. Dit zorgt voor veel overlast en klachten. Het schoonmaken van deze uitlaatstroken kost veel geld en ook zou de gemeente flink moeten investeren in het aanbrengen en onderhouden van borden. Vanuit oogpunt van beheer is dit ongewenst. Daarom willen wij alle hondenuitlaatstroken opruimen. Voortaan is het alleen op een hondenlosloopveld nog toegestaan om een hond uit te laten en te laten poepen zonder dat dit moet worden opgeruimd. De regels worden hierdoor eenvoudiger en duidelijk.

Omdat er in het stedelijk gebied vaak geen of onvoldoende ruimte is om een hondenlosloopveld aan te leggen, gaan we hier (extra) afvalbakken voor hondenpoep plaatsen. Ook gaan we op enkele plaatsen afvalbakken plaatsen die ondergronds op het riool kunnen worden aangesloten. Dit is hygiënisch en relatief goedkoop in onderhoud. Zakjes en dergelijke materialen vormen geen probleem voor deze afvalbakken.

7.3 Inrichting hondenlosloopvelden

Lopende het proces is de gemeente in gesprek geraakt met een groep "hondenskundigen". Vanuit hun beroep dan wel hobbymatig houden zij zich bezig met het gedrag en het uitlaten van honden.

Tijdens de podiumbijeenkomst, die op 16 april 2015 is gehouden in het gemeentehuis, hebben zij een presentatie gegeven. Naast het adviseren hoe om te gaan met de uitlaatvoorzieningen en het hondenpoepprobleem in de openbare ruimte, adviseren zij ook over de ligging en de inrichting van de hondenlosloopterreinen.

De hondenlosloopvelden moeten voor honden aantrekkelijker worden ingericht. Concreet gaat het hierbij om het plaatsen van voorwerpen/ spelattributen, maar ook de aanwezigheid van bomen en heesters. Daarnaast wordt hierdoor de interactie tussen baasje en hond gestimuleerd. De hondenskundigen stellen voor om bijvoorbeeld boomstammen, rioolbuizen en dergelijke neer te leggen op een hondenlosloopveld. Ook is een zandige ondergrond (gedeeltelijk) op een hondenlosloopveld gewenst, zodat honden hier kunnen graven. In nauw overleg tussen de gemeente en de "hondenskundigen" worden de hondenlosloopvelden (her)ingericht.

7.4 Burgerparticipatie

Gemeentelijk beleid is inwoners meer te betrekken bij de openbare ruimte. Dat kan door mee te denken en mee te doen. Zo kennen we diverse initiatieven onder de noemer "zelfbeheer" of

“Bewoners Beheren Buurt”. De zorg voor hondenlosloopvelden door inwoners kan ook een prima vorm van “Bewoners Beheren Buurt” zijn. In overleg met bewonersgroepen of groepen van hondenbezitters kunnen hierover afspraken worden gemaakt. Wij verwachten dat daarmee ook het elkaar aanspreken wordt bevorderd.

7.5 Regelgeving

Er zijn gebieden waar het verboden toegang is voor honden, zoals speelplekken en op schoolpleinen.

Voortaan is het verplicht een opruimmiddel bij zich te hebben wanneer de hond wordt uitgelaten. Dit zorgt ervoor dat mocht de hond per ongeluk zijn behoefte doen op een plaats waar dat niet mag, het laagdrempeliger wordt om de poep op te ruimen.

Vorig jaar is al door het college besloten om de verplichte hondenpenning af te schaffen. Bij de eerstkomende herziening van de APV wordt dit meegenomen. Controle op de betaling van hondenbelasting zal voortaan huis aan huis gebeuren.

Het uitgangspunt in Oss is: **“uw hond mag overal worden uitgelaten mits de poep wordt opgeruimd. Op een hondenlosloopveld mag de poep blijven liggen”**.

7.6 Hulphonden en geleidehonden

Er is een verschil tussen hulphonden en geleidehonden. Een geleidehond wordt ingezet ter begeleiding van een blinde of slechtziende persoon. Een hulphond doet dienst voor een gehandicapte persoon. Vanwege de specifieke taken van zowel geleide- als hulphonden is het niet realistisch dat hier ook de nieuwe regelgeving op van toepassing is. Immers in veel gevallen zal de persoon die door een geleidehond dan wel hulphond wordt geassisteerd, niet in staat zijn om de ontlasting van de hond op te ruimen.

Wij maken hiervoor een uitzondering voor wat betreft de opruimplicht. Daarbij gaan wij ervan uit dat deze hondenbezitters binnen het kader van hun mogelijkheden zich ervoor inzetten dat de overlast zoveel mogelijk wordt beperkt.

7.7 Voorkeurscenario

Het heeft onze voorkeur alle hondenuitlaatstroken te laten vervallen. De hondenlosloopvelden blijven bestaan, waarbij kritisch wordt gekeken naar de juiste ligging en spreiding hiervan. Naast omheinde hondenlosloopvelden zullen ook niet-omheinde hondenlosloopvelden blijven bestaan of worden aangelegd. Bij de locatiekeuze hiervan wordt nadrukkelijk gekeken en rekening gehouden met de veiligheid en het gebruik door honden en andere gebruikers van de openbare ruimte. In aanvulling op de gewone afvalbakken worden op strategische plaatsen extra afvalbakken uitsluitend voor de opvang van hondenpoep geplaatst.

Nieuwe aanpak

- Het beleid, de aanpak en de communicatie daarover zijn helder.
- De Algemene Plaatselijke Verordening (APV) wordt hieraan aangepast.
- De wijk- en dorpsraden zijn betrokken bij het terugdringen van de hondenoverlast.
- De gemeente zorgt voor voldoende en aansprekende voorzieningen zoals hondenlosloopvelden en afvalbakken.
- De hondenlosloopvelden zijn waar mogelijk onderdeel van de inrichting van het openbaar groen.
- Er wordt strenger toegezien op hondenbezit en hondenoverlast.
- Tijdens het uitlaten dienen hondenbezitters een opruimmiddel bij zich te hebben.
- Het onderhoud is beheersbaar in tijdsbeslag en geld.
- Het principe de vervuiler betaalt is van toepassing waarbij het streven om op termijn de hondenbelasting terug te dringen.
- De gemeente werkt aan grote bewustwording bij de hondenbezitters.
- In de eerste helft van 2018 wordt geëvalueerd in hoeverre de doelstellingen zijn gehaald.

Voor de uitvoering betekent dit het volgende:

- Alle hondenuitlaatstroken komen te vervallen.
- De hondenlosloopvelden krijgen een andere inrichting. De inrichting wordt afgestemd met de groep "hondenskundigen", rekening houdend met de beschikbare middelen en de kwaliteitseisen die gelden in de gemeente Oss.
- Controle buiten of de bebording in orde is, wat betekent dat borden bijgeplaatst, verplaatst en/of verwijderd moeten worden.
- Er worden op strategische plaatsen afvalbakken uitsluitend voor de opvang van hondenpoep geplaatst.

Bestaande situatie	Frequentie	Nieuwe situatie	Frequentie
Totaal aantal hondenlosloopvelden		Betere spreiding van de hondenlosloopvelden. Richtlijn is onderlinge afstand van 1000 tot 2000 meter. Er zijn omheinden en niet omheinde hondenlosloopvelden.	
Hondenuitlaatstroken		De hondenuitlaatstroken komen te vervallen	
Maaien hondenlosloopvelden	1x per 2,5 wk.	Maaien hondenlosloopvelden	Vaker zo nodig
Vegen hondenlosloopvelden	1x per 2,5 wk.	Vegen hondenlosloopvelden	Vaker zo nodig
Afvalbakken	Leegmaken conform kwaliteitsniveau	Extra afvalbakken	Leegmaken conform kwaliteitsniveau
		Verplicht om opruimmiddel	altijd

		bij zich te hebben	
In buitengebied geldt geen opruimplicht		In buitengebied geldt geen opruimplicht	
In de openbare ruimte moeten honden zijn aangelijnd (uitgezonderd de hondenlosloopvelden en andere door het college aangewezen plaatsen)		In de openbare ruimte moeten honden zijn aangelijnd (uitgezonderd de hondenlosloopvelden en andere door het college aangewezen plaatsen)	

Voorkeurscenario schematisch

7.8 Algemene Plaatselijke Verordening (APV)

Om overlast als gevolg van honden(poep) te beperken zijn in de Algemene Plaatselijke Verordening een aantal regels opgenomen.

- Toegevoegd wordt art. 2.58 lid 3 (opruimmiddel). Voor het overige zijn er geen wijzigingen ten opzichte van de bestaande APV.

Artikel 2:58 Verontreiniging door honden

1. *De eigenaar of houder van een hond is verplicht ervoor te zorgen dat die hond zich niet van uitwerpselen ontdoet:*
  - a. *Binnen de bebouwde kom: op de weg, met uitzondering van de door het college aangewezen plaatsen;*
  - b. *Buiten de bebouwde kom: op de weg, met uitzondering van de bermen en de door het college aangewezen plaatsen;*
  - c. *Op een voor het publiek toegankelijke en kennelijk als zodanig ingerichte kinderspeelplaats, zandbak of speelweide;*
2. *De strafbaarheid wegens overtreding van het in het eerste lid gestelde gebod wordt opgeheven indien de eigenaar of houder van de hond er zorg voor draagt dat de uitwerpselen onmiddellijk worden verwijderd.*
3. *Ter uitvoering van het in het tweede lid gestelde dient de eigenaar of houder van de hond een opruimmiddel bij zich te hebben. Een uitzondering geldt voor de eigenaar of houder van een hond die zich vanwege zijn handicap door een hulphond of geleidehond laat begeleiden.*

7.9 Toezicht en Handhaving

De huidige beleving van veel mensen in de gemeente Oss is dat er te weinig wordt toegezien en gehandhaafd als het gaat om de problematiek met betrekking tot het uitlaten van honden. Daarnaast is vaak te horen dat de toezichthouders en handhavers uitsluitend werken op reguliere werktijden. Dit klopt niet, omdat toezicht en handhaving ook buiten de reguliere werktijden wordt gedaan. Dus ook s' morgens vroeg, s' avonds en in de weekenden zijn er toezichthouders en handhavers actief in de openbare ruimte.

Als er vaker klachten komen over overlast op een bepaalde plaats zal er gericht worden gesurveilleerd.

Toezicht en handhaving in de gemeente Oss vindt op een "integrale manier" plaats. Dit betekent dat tijdens de surveillance gelet wordt op diverse vormen van overtredingen. Het op een juiste manier gebruik maken van de uitlaatvoorzieningen voor honden is daar onderdeel van.

In de nieuwe situatie veranderen de regels. Voortaan is het verplicht om tijdens het uitlaten van de hond(en) een opruimmiddel bij zich te hebben. Hierdoor is de "drempel" om hondenpoep op te ruimen wanneer de hond poept op plekken waar dit niet mag, lager.

Bovendien is dit goed controleerbaar.

Ook is na invoering van de nieuwe kaders heel duidelijk waar honden mogen worden uitgelaten en waar de poep mag blijven liggen. Dit vergemakkelijkt het toezicht en de handhaving in vergelijking tot de huidige situatie.

In de gemeente Oss bedraagt de inzet voor toezicht en handhaving voor het product "hondenwacht" 4,4 fte (formatieplaatsen).

7.10 Sociale controle door de omgeving

De afgelopen jaren hebben gemeenten er taken bij gekregen. Dit is vooral aan de orde in het sociale domein. Bijkomend probleem is dat de overdracht van taken gepaard gaat met een korting van het budget om deze taken uit te kunnen voeren.

Dit betekent dat er anders gewerkt moet worden. In toenemende mate wordt gevraagd wat de inwoner zelf kan doen om de vraag of het probleem op te lossen. Daarbij trekt de gemeente haar handen niet af van het probleem, maar verwachten wij wel een bijdrage van de hulpvrager of veroorzaker van een probleem. Als het gaat om het beheer en onderhoud van de openbare ruimte, zal de gemeente vaak optreden als regisseur. Dit betekent partijen bij elkaar brengen en mensen in hun kracht zetten. Voor zover mogelijk zal de gemeente hierbij ondersteuning bieden, ook in financieel opzicht.

Als het gaat om overlast veroorzaakt door honden in de openbare ruimte, verwachten wij ook hier een bijdrage van de omgeving, concreet de dorps en wijkraden waar het probleem ontstaat. Hierbij denken wij aan het meedenken over oplossingen en aan het elkaar aanspreken op verkeerd gedrag. Immers de kwaliteit van de leefomgeving wordt beïnvloed door de manier hoe we hier mee omgaan en wat we "normaal" vinden.

7.11 Communicatie

Om er voor te zorgen dat de bestaande en nieuwe regels duidelijk zijn voor iedereen, moet een communicatieplan worden opgesteld. Uitdaging hierbij is om op een positieve manier in te steken op hondenbezit en het gebruik van de voorzieningen.

In het communicatieplan is ook te lezen hoe om te gaan met honden. Het is belangrijk voordat je een hond aanschaft jezelf een aantal vragen te stellen. Heb je voldoende tijd voor de hond, past het karakter van de hond bij mij en het besef dat je een hond voor meerdere jaren hebt.

Als duidelijk is waar de voorzieningen komen te liggen en wat de nieuwe regels zijn, moeten deze op kaarten worden aangegeven. De plaatsen van de hondenlosloopvelden en afvalbakken gaan we in overleg met de mensen uit de dorpen en wijken bepalen. Hiervoor zijn zogenaamde "hondenwerkgroepen" samengesteld. In de hondenwerkgroepen zitten hondenbezitters en mensen die geen hond hebben. Als dit duidelijk is, moeten de kaarten worden verspreid onder onze bewoners en moet dit op de gemeentelijke website komen te staan. Hiervoor worden meerdere "communicatiekanalen" ingezet.

We weten dat gedragsverandering niet snel gaat. Dit duurt meestal lang en vaak moet worden verteld hoe het zit. Wat mag wel en wat mag niet. Communicatie over hondenpoep is dus geen eenmalige actie maar vraagt steeds aandacht.

Door steeds weer de regels en bijbehorende voorzieningen onder de aandacht te brengen en te vertellen hoe dat zit, in combinatie met toezicht en handhaving, zal dit op termijn leiden tot minder overlast en tevreden burgers en hondenbezitters.

Nadat de nieuwe regels ingaan en de voorzieningen op orde zijn, willen we na 2 jaar de situatie evalueren. We beoordelen dan hoe het staat met de overlast(beleving), zijn er voldoende voorzieningen, is toezicht en handhaving passend ingericht en hoe is het gesteld met het onderhoud van de voorzieningen. Ook de financiële consequenties van de gemaakte keuzen worden dan geëvalueerd. Afhankelijk van de uitkomsten kan worden gezien of de voorzieningen naar behoren functioneren, of toezicht en handhaving volstaat en of dit gevolgen kan hebben voor de hondenbelasting.

8 RICHTLIJNEN VOOR VOORZIENINGEN

8.1 Stedelijk gebied

Als richtlijn in "stedelijk gebied" geldt dat per km² gestreefd wordt naar één hondenlosloopterrein (al dan niet omheind).

Voor nieuwe bebouwingslocaties waarbij het gaat om minimaal 50 woningen (zoals 't Reut; Horzak-Noord en Piekenhoef) geldt eveneens dat er minimaal één hondenlosloopterrein aanwezig is.

Voor inbreidingslocaties geldt dat de hondenbezitters zijn aangewezen op bestaande voorzieningen in de direct aangrenzende wijken.

Op strategische plaatsen worden extra afvalbakken voor de opvang van hondenpoep geplaatst. De exacte locaties daarvan wordt bepaald in overleg met de werkgroepen uit de dorps- en wijkraden.

Momenteel hebben we in de gemeente Oss één losloopterrein met spelattributen voor honden (in park De Strepen). Uit een overleg met de "hondendeskundigen" blijkt dat hier meer behoefte aan is. Als hier aanvullend verzoeken voor binnenkomen zal de gemeente dit positief benaderen, waarbij we opmerken dat de financiële bijdrage van de gemeente beperkt is. De gemeente vraagt

in voorkomende gevallen een belangrijke inzet en bijdrage van de wijk, het dorp dan wel de hondenliefhebbers. Dit geldt ook voor het beheer en onderhoud van dergelijke spelattributen.

8.2 ARGO

De voorzieningen voor het uitlaten van honden moeten voldoen aan het bepaalde in de ARGO (Algemene Randvoorwaarden Gemeente Oss). Bijlage 5 gaat hier over.

9 FINANCIEN

Na intensief overleg tussen de gemeente en de dorps- en wijkraden, de hondendeskundigen en overige betrokkenen, is er een voorkeurscenario tot stand gekomen. Onderstaand zijn de financiële gevolgen hiervan inzichtelijk gemaakt.

9.1 Incidentele (éénmalige kosten)

€ 128.000, -

De volgende acties en maatregelen worden genomen:

- plaatsen extra afvalbakken voor de opvang van hondenpoep;
- zo nodig aanbrengen van omheiningen rondom de hondenlosloopvelden;
- plaatsen en verwijderen borden;
- communicatiemiddelen;
- aanpassen kaartmateriaal;
- onvoorzien;
- aanpassen werkprocessen bij GIBOR, Handhaving en Toezicht en het KCC (klantcontactcentrum).

9.2 Structurele kosten en baten

€ 441.000 (jaarlijks)

De volgende acties en maatregelen worden genomen:

- kosten beheer en onderhoud hondenlosloopvelden;
- perceptiekosten hondenbelasting (kosten die je maakt om de belasting te kunnen innen);
- handhaving en toezicht;
- kwijtschelding;
- zo nodig vaker vegen hondenlosloopterreinen;
- zo nodig vaker maaien hondenlosloopterreinen;
- leegmaken afvalbakken en bijvullen zakjes;
- communicatie;
- algemene middelen.

9.3 Dekking van de kosten

- a. IUP

Binnen de begroting 2015 is in het Integraal Uitvoeringsplan (IUP) een bedrag gereserveerd van € 75.000. Dit bedrag is bedoeld voor de aanschaf van voorzieningen ten behoeve van het uitlaten van honden.

b. Hondenbelasting

Jaarlijks ontvangt de gemeente Oss een bedrag van ca. € 524.000 aan hondenbelasting. Voor het jaar 2015 zijn we totaal kwijt voor het product "hondenwacht" een bedrag van € 529.000. De kosten zijn als volgt opgebouwd.

- kosten beheer en onderhoud uitlaatplaatsen	€ 207.000
- perceptiekosten hondenbelasting	€ 83.000 (in 2016 € 20.000)
- kosten handhaving en toezicht	€ 209.000
- kosten kwijtschelding	<u>€ 30.000</u>
Totaal:	€ 529.000

In 2014 is al besloten om eenmalig voor 2015 een bedrag van € 88.000, = ter beschikking te stellen en voor 2016 een bedrag van € 35.000, =. Onderstaand is dit in een tabel weergegeven.

Maatregel	2015	2016	2017
Aanpassing voorzieningen voor het uitlaten van honden.	€ 128.000, -		
- In IUP beschikbaar	<u>€ 75.000, - -</u>		
- Aanvullend nodig	€ 53.000, -		
Onderhoud voorzieningen	<u>€ 35.000, - +</u>	<u>€ 35.000, -</u>	Budgettair neutraal
Totaal nodig:	€ 88.000, -	€ 35.000, -	

10 KANTTEKENINGEN EN RISICO'S

De voorgestelde veranderingen zijn geen garantie voor succes op korte termijn. Zoals eerder aangegeven valt en staat het succes met de gedragsverandering van de hondenbezitter. Als mensen elkaar aanspreken op verkeerd dan wel ongewenst gedrag, zal de overlast door honden in de openbare ruimte snel afnemen tot een acceptabel niveau. Meestal gaat dit enkele jaren duren. Het moet "normaal" worden gevonden dat hondenpoep wordt opgeruimd als dit komt te liggen op een plaats waar dit niet mag blijven liggen.

Ook is belangrijk dat er goede en voldoende voorzieningen aanwezig zijn. Als voorzieningen onvoldoende worden onderhouden worden deze niet gebruikt en zal de overlast weer toenemen. Toezicht en handhaving is nodig om het probleem veroorzaakt door honden beheersbaar te houden. De inzet van toezicht en handhaving blijft ook in de toekomst nodig. De mate van inzet zal zeker na de evaluatie opnieuw worden bekeken.

10.1 Hondenbelasting

Verhoging van de hondenbelasting ligt erg gevoelig. Landelijk is veel discussie over deze vorm van belasting. De hondenbezitter betaalt hondenbelasting en is van mening dat de gemeente er dan maar voor moet zorgen dat er goede voorzieningen zijn en dat de hondenpoep in de openbare ruimte wordt opgeruimd. Door te laten zien wat we als gemeente doen om het probleem beheersbaar te houden, zal hiervoor meer begrip ontstaan. Door te vertellen dat de hondenbelasting vooral wordt gebruikt om voorzieningen voor honden aan te leggen en te onderhouden, neemt het begrip toe. Als hondenbelasting in de algemene middelen verdwijnt, wordt deze vorm van belasting als een "melkkoe" gezien.

Een risico is dat het aantal aangiften hondenbelasting daalt waardoor er minder middelen worden ontvangen. Dit kan te maken hebben met een afname van het aantal honden of omdat hondenbezitters geen aangifte doen. Een combinatie van beiden is overigens ook mogelijk.

10.2 Voorzieningen

Als voorzieningen worden opgeruimd, kan dit weerstand oproepen bij de hondenbezitters. Door dit goed af te stemmen met de dorpsraad/wijkraad van de betreffende buurt kan het draagvlak hiervoor worden vergroot. Ook hier geldt dat goede communicatie veel onrust kan wegnemen. Bij het invoeren van de nieuwe regels en voorzieningen kan de gemeente bewoners hulpmiddelen geven in de strijd tegen hondenpoep in de openbare ruimte. Concreet denken wij hierbij aan biologisch afbreekbare poepzakken. Hondenbezitters moeten voortaan zelf een opruimmiddel bij zich hebben. Dit is een van de nieuwe regels. Hier geldt het principe "de vervuiler betaalt". Voor wat betreft het plaatsen van extra afvalbakken is het belangrijk om hier kritisch naar te kijken. Want elke afvalbak moet worden leeg gemaakt en onderhouden.

10.3 Budget

Zonder geld is het lastig zo niet onmogelijk om de gedragsverandering voor elkaar te krijgen en goede voorzieningen voor het uitlaten van honden aan te leggen en te onderhouden. De kans op succes is dan klein en de overlast blijft bestaan. Het spreekt voor zich dat meer/beter onderhoud ook meer geld gaat kosten. Daarnaast is het nodig om voortdurend te blijven communiceren over hondenoverlast. Ook dit vraagt inzet aan uren en communicatiemiddelen.

10.4 In het begin meer klachten door verandering van regels en voorzieningen

Het invoeren van de nieuwe regels en voorzieningen kan in het begin zorgen voor meer klachten en vragen. De bewustwording en betrokkenheid van de burgers wordt groter omdat de gemeente intensiever communiceert over de nieuwe aanpak. Niet alleen hondenbezitters, maar ook andere burgers zullen hierdoor beter letten op de (aangepaste) regelgeving en de aanwezige voorzieningen in de openbare ruimte. Over enige tijd verwachten wij dat het aantal klachten zal

afnemen en dat men het normaal vindt dat hondenbezitters zich aan de regels houden en op een juiste manier gebruik maken van de voorzieningen.

10.5 Inzet wijk- en dorpsraden

Nadat de projectleider voor alle dorps- en wijkraden het nieuwe plan heeft toegelicht (2014) hebben wij hun advies hierover ontvangen. Eén van de processtappen is om samen met de werkgroepen uit de dorpen en wijken de voorzieningen op kaart aan te geven. Voor het draagvlak is van groot belang dat mensen uit de dorpen/wijken zich hiervoor melden. Bij voorkeur gaat het dan om een mix van hondenbezitters en niet-hondenbezitters. Daarnaast is het handig dat er leden van het bestuur van een dorps- of wijkraad deelnemen aan deze werkgroep(en).

De mensen vanuit de wijken of dorpen weten als geen ander waar de mogelijkheden liggen en waar knelpunten bestaan. Zij kunnen het beste beoordelen op welke plaats een hondenlosloopveld of afvalbak moet komen en of de al aanwezige voorzieningen naar tevredenheid functioneren. Als er geen of onvoldoende betrokkenheid is, zal de gemeente naar eigen inzicht de locaties van de voorzieningen moeten bepalen. Dit kan later leiden tot weerstand en onbegrip.

11 PLANNING EN FASERING

11.1 Vervolg

We gaan ervan uit dat alle voorzieningen uiterlijk voor het eind van 2015 zijn gerealiseerd. Belangrijk is dat communicatie over het uitlaten van honden niet stopt na de aanleg van de voorzieningen. Gedragsverandering vraagt om "onderhoud". We gaan uit van positieve communicatie. Het hebben van een hond is gewoon leuk voor de hondenbezitter. Een ander moet daar geen last van hebben en laten we dat voor iedereen zo houden!

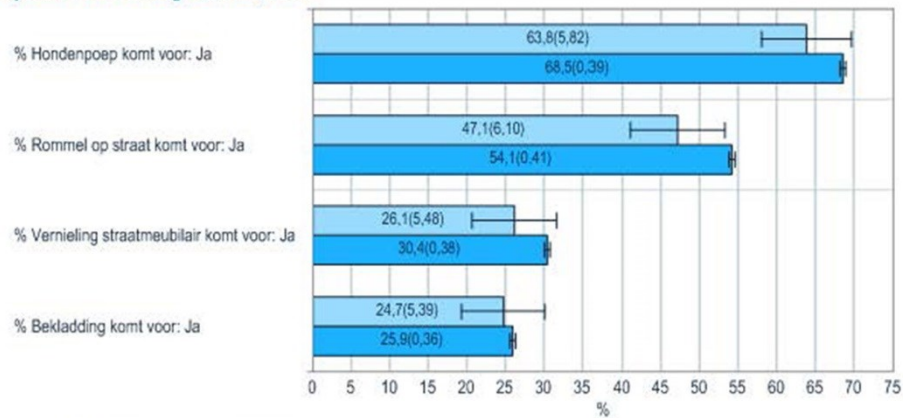
In bijlage 3 "planning en fasering" treft u schematisch een overzicht aan.

BIJLAGE 1 VEILIGHEIDSMONITOR

Leefbaarheid en overlast

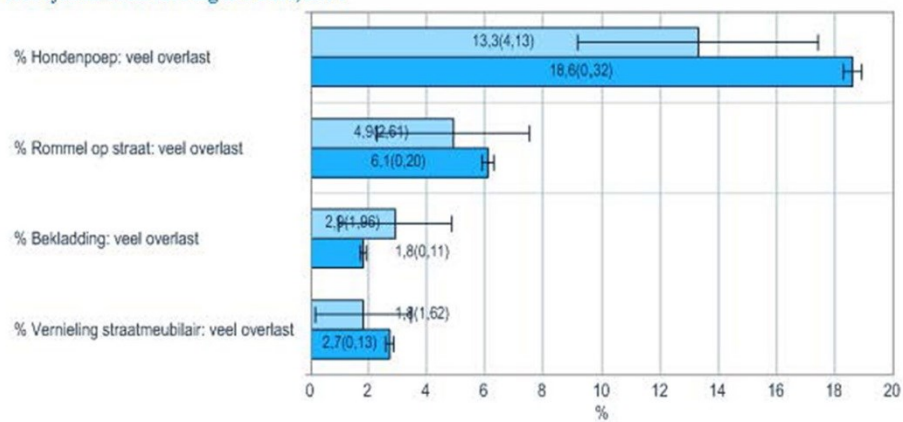

Fysieke verbetering in buurt, 2014

■ Oss ■ Nederland | betrouwbaarheidsmarge 95 %

Veel fysieke verloedering in buurt, 2014

■ Oss ■ Nederland | betrouwbaarheidsmarge 95 %

BIJLAGE 2 COMMUNICATIETRAJECT

Communicatieplan Hondenbeleid

Nadat het college een besluit heeft genomen over deze notitie wordt een communicatieplan opgesteld en toegevoegd (actie communicatieadviseur).

BIJLAGE 3 PLANNING EN FASERING

De aan te passen regels, voorzieningen en het onderhoud daarvan zijn besproken met de kerngroep en de werkgroep (Schadewijk en Berghem). Dit heeft geleid tot een voorkeurscenario. De financiële gevolgen hiervan zijn berekend. Onderstaand is schematisch weergegeven hoe het proces er verder uit gaat zien.

Proces schematisch

Acties	Tijdspad	Tijdspad	Gereed
	KADER	UITVOERING	
1. De concept beleidsnotitie			
a. Bespreken met de kerngroep (tweede keer). Notitie zo nodig aanpassen.	April 2014		√
b. Bespreken met de werkgroep (is de pilot Schadewijk en Berghem)	20 mei 2014		√
c. Bespreken notitie met gebiedsbeheerders en wijk-coördinatoren.	20 mei 2014		√
d. Aanpassen notitie	mei 2014		√
e. Besluitvorming college i.v.m. kaders en vervolgaanpak	Juli 2014		√
f. Terugkoppeling besluit aan kerngroep, werkgroep, wijk coördinatoren en gebiedsbeheerders en indien nodig aanpassen notitie.	Juli 2014		√
2. Presentatie aan alle dorps- en wijkraden.	Juli 2014		√
2a. Na presentatie toesturen notitie (is kader) aan dorps- en wijkraden.	Juli 2014		√
2b. Op verzoek presentatie gegeven openbare bijeenkomsten	Juli/okt.2014		√
2c. Advies dorps- en wijkraden over het kader.	Juli/okt.2014		√
3. Petitie overhandigd	Okt. 2014		√
4. Overleg gedragsdeskundigen honden (uitlaten)	Febr. 2015		√
5. Podiumbijeenkomst	16 mei 2015		√
6. Aanpassen inhoudelijke notitie indien nodig en (wijzigingen) opnieuw voorleggen aan college en ter info gemeenteraad.	Mei/Juni 2015		
7. Afstemming gemeente met werkgroepen wijk – en dorpsraden over locaties voorzieningen en bijhorende acties. (“keukentafelgesprekken”).	Juni/juli 2015		
8. Nemen van “aanwijzingsbesluiten” voor de voorzieningen door het college en start bezwarentermijn	Sept. 2015		
9. APV aanpassen	Juli/dec. 2015		
10. Aanleg en aanpassen voorzieningen etc. in alle dorpen en wijken		Okt.- dec. 2015	
11. Start nieuwe regels	1 jan. 2016		
12. Evaluatie notitie en voorzieningen	1 jan. 2018		

BIJLAGE 4 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN KERNGROEP, WERKGROEP EN HONDENDESKUNDIGEN

6.1 Conclusies en aanbevelingen van de werkgroep (proefgebied).

6.1.1 Hondenbezitters geven aan dat sommige hondenuitlaatstroken en hondenlosloopterreinen op verkeerde plaatsen liggen. Sommige hondenbezitters moeten te ver lopen om een hondenlosloopveld of een hondenuitlaatstrook te bereiken. Andere personen geven aan dat het te druk is in of op het hondenlosloopterrein.

6.1.2 De ligging van de bestaande uitlaatstroken en hondenlosloopterreinen moet opnieuw worden bekeken. Het kan zijn dat nieuwe losloopterreinen aangelegd moeten worden zodat er voor hondenbezitters voldoende voorzieningen zijn. Ook geeft de werkgroep aan dat het fijn is dat er verlichting, bankjes en prullenbakken aanwezig zijn op de hondenlosloopterreinen.

6.1.3 De werkgroep geeft ook aan dat handhavers en toezichthouders een grote rol kunnen spelen in het aanspreken van hondenbezitters op de regels en risico's van hondenpoep op plekken waar je dat niet wilt (speelplekken etc).

6.1.4 De werkgroep constateert dat burgers elkaar niet durven aan te spreken op hun gedrag. Mensen vinden dat het de rol van de gemeente is om de regels te verduidelijken en haar burgers daarop aan te spreken. Deze beeldvorming moet veranderen, omdat een veilige en schone omgeving een verantwoordelijkheid is van iedereen.

6.2 Conclusies en aanbevelingen van de kerngroep (ambtelijk)

6.2.1 Zorg voor eenduidige voorzieningen die over de hele gemeente worden toegepast. We kennen momenteel de hondenlosloopvelden, de hondenuitlaatstroken en (gewone) afvalbakken. De grootste problemen doen zich voor op de hondenuitlaatstroken, omdat de aanduiding buiten lastig is en omdat het onderhoud daarvan beperkt is. Voorstel is om alle hondenuitlaatstroken te laten vervallen en in te zetten op goede hondenlosloopvelden. Het extra plaatsen van afvalbakken voor de opvang van hondenpoep en de introductie van een speciale afvalbak voor hondenpoep (type "Gepp") in de centra is een goede aanvulling op de bestaande voorzieningen. In de centra is vaak te weinig ruimte om een losloopterrein aan te leggen.

6.2.2 Zorg buiten voor een duidelijke aanduiding van de voorzieningen. Dit betekent dat borden geplaatst, verplaatst en verwijderd moeten worden. Daarnaast is aan te bevelen om andere "verbodsborden" te gebruiken (rood) zoals deze ook staan in de proefwijken (zie bijlage afbeeldingen).

6.2.3 De kerngroep concludeert met de werkgroep dat de voorzieningen niet altijd op de goede plaats liggen. Aanbeveling is om in overleg met de betreffende wijken/dorpen te bezien wat de goede plaatsen zijn en welke voorzieningen moeten worden opgeruimd. Ook hierbij het voorstel om alle hondenuitlaatstroken op te ruimen en te investeren in goede hondenloopvelden (al dan niet omheind).

6.2.4 Zorg voor een goede spreiding van de voorzieningen. Het heeft geen zin om meerdere voorzieningen op dezelfde plaats aan te leggen. Dit betekent dat op sommige plaatsen voorzieningen moeten worden opgeruimd. De keuze hiervan moet in overleg en afstemming met de werkgroepen uit de dorps- en wijkraden gebeuren.

6.2.5 Vooral in de centra komen klachten binnen over stank door hondenpoep. Het gaat dan om hondenloopterreinen en hondenuitlaatstroken waar de poep mag blijven liggen en door de gemeente wordt opgeruimd. Het is aan te bevelen om hier vaker te maaien en te vegen. De kosten hiervan worden in hoofdstuk 9 toegelicht.

6.2.6 Nagaan of de inzet van 4 tot 5 personen voor toezicht en handhaving nodig is. Dit is ook belangrijk omdat dit veel geld kost.

6.2.7 Ben duidelijk waar het verboden voor honden is en zorg dat dit door borden is aangegeven. In de Algemene Plaatselijke Verordening (APV) 2014 is opgenomen dat het verboden voor honden is:

“Op een voor het publiek toegankelijke en kennelijk als zodanig ingerichte kinderspeelplaats, zandbak, speelweide, trapveld, schoolterrein, sportveld, dierenweide, begraafplaats of op een andere door het college aangewezen plaats”.

Op deze plaatsen moeten buiten verbodsborden worden gezet. Zie hoofdstuk 9 voor de financiële gevolgen hiervan.

6.2.8 In de APV 2014 zijn in artikel 2:58 “verontreiniging door honden” bepalingen opgenomen waar een hond wel of niet mag poepen. Ter aanscherping van de regels en om hondenbezitters te helpen bij de gedragsverandering stellen wij voor om aanvullend op te nemen in de APV, dat een hondenbezitter verplicht is om tijdens het uitlaten van zijn hond(en) een opruimmiddel bij zich te hebben. Dit kan als lid 3 worden toegevoegd onder art. 2:58. Hierdoor wordt de drempel verlaagd om bij “ongelukjes” de poep ook werkelijk op te ruimen.

6.2.9 APV artikel 2:57 lid 1b “hondenpenning”.

Het college van burgemeester en wethouders heeft in 2014 besloten om de in de APV opgenomen verplichting om op een openbare plaats de hond te voorzien van een hondenpenning te laten vervallen. Controles op betaling van de hondenbelasting vinden huis aan huis plaats.

6.2.10 Nadat in overleg tussen de werkgroepen van de wijk- en dorpsraden en de gemeente is bepaald waar welke voorzieningen moeten komen of blijven, moeten de kaarten

worden aangepast en worden verspreid. Uiteraard worden de aangepaste kaarten ook op de gemeentelijke website geplaatst.

6.3 Conclusies en aanbevelingen van de hondendeskundigen

6.3.1. Op de hondenuitlaatstroken ligt veel hondenpoep waardoor overlast ontstaat. Oplossing is om deze groenstroken niet meer als hondenuitlaatgebied aan te wijzen.

6.3.2. De afstand tussen de woning en een hondenuitlaatvoorziening is vaak te groot. Hierdoor hebben hondenbezitters de neiging om de poep maar te laten liggen. Oplossing is om goed naar de situering van de hondenlosloopvelden te kijken en waar nodig er extra aan te leggen.

6.3.3. Te kleine omheinde hondenlosloopvelden zorgen voor conflicten en bijtincidenten. Zo mogelijk grote hondenlosloopvelden aanleggen en als het mogelijk is, ook niet omheinde hondenlosloopvelden aanleggen of in stand houden.

6.3.4. De hondenlosloopvelden moeten aantrekkelijker worden ingericht. Hierdoor ontstaat ook meer interactie tussen hondenbezitter en de hond. Voor beide is dit goed. De losloopvelden kunnen worden ingericht met voorwerpen zoals boomstammen, rioolbuizen etc. Het is ook belangrijk dat er open zand aanwezig is, zodat honden er lekker kunnen graven. Ook de aanwezigheid van bomen en struiken is goed voor de honden. Punt van aandacht is de lengte van het gras op een hondenlosloopveld. Dit moet niet te kort worden gemaaid.

6.3.5. De hondenlosloopvelden moeten veilig zijn. Dit betekent gescheiden van fietspaden, drukke wegen en speelplekken. Nadrukkelijk moet rekening worden gehouden met het gebruik van de openbare ruimte door overige/andere gebruikers.

6.3.6. Het is prima dat er een opruimplicht komt. Als er voldoende voorzieningen zijn is het normaal dat men de poep van de hond opruimt als dit komt te liggen op een plek waar dit niet mag.

BIJLAGE 5 ALGEMENE PLAATSELIJKE VERORDENING (APV)

Om overlast door honden(poep) te beperken zijn in de Algemene Plaatselijke Verordening de volgende regels opgenomen.

Artikel 2:57 Loslopende honden

- 1 *Het is de eigenaar of houder van een hond verboden die hond te laten verblijven of te laten lopen:*
  - a *Op een openbare plaats zonder dat de hond aangeliend is;*
  - b *Op een openbare plaats zonder dat de hond voorzien is van een halsband en een door burgemeester en wethouders verstrekte geldige hondenpenning,*
  - c *Op een voor het publiek toegankelijke en kennelijk als zodanig ingerichte kinderspeelplaats, zandbak, speelweide, trapveld, schoolterrein, sportveld, dierenweide, begraafplaats of op een andere door het college aangewezen plaats;*
2. *In afwijking van het bepaalde in het eerste lid sub a mag een onder behoorlijk toezicht staande hond onaangeliend aanwezig zijn op een door het college aangewezen plaats;*
3. *De verboden genoemd in het eerste lid onder a en b gelden niet voorover de eigenaar of houder van een hond zich vanwege zijn handicap door een geleidehond laat begeleiden en de hond als zodanig aantoonbaar gekwalificeerd is of indien een eigenaar of houder van een hond deze aantoonbaar gekwalificeerd opleidt tot geleidehond.*

Artikel 2:58 Verontreiniging door honden

1. *De eigenaar of houder van een hond is verplicht ervoor te zorgen dat die hond zich niet van uitwerpselen ontdoet:*
  - a. *Binnen de bebouwde kom: op de weg, met uitzondering van de door het college aangewezen plaatsen;*
  - b. *Buiten de bebouwde kom: op de weg, met uitzondering van de bermen en de door het college aangewezen plaatsen;*
  - c *Op een voor het publiek toegankelijke en kennelijk als zodanig ingerichte kinderspeelplaats, zandbak of speelweide;*
2. *De strafbaarheid wegens overtreding van het in het eerste lid gestelde gebod wordt opgeheven indien de eigenaar of houder van de hond er zorg voor draagt dat de uitwerpselen onmiddellijk worden verwijderd.*

Artikel 2:59 Gevaarlijke honden

- 1 *Het is de eigenaar of houder van een hond verboden die hond te laten verblijven of te laten lopen op een openbare plaats of op het terrein van een ander:*
  - a. *anders dan kort aangeliend nadat het college aan de eigenaar of de houder heeft bekendgemaakt dat het die hond gevaarlijk of hinderlijk acht en een aanlijngedod in verband met het gedrag van die hond noodzakelijk vindt;*
  - b. *anders dan kort aangeliend en voorzien van een muilkorf nadat het college aan de eigenaar of de houder heeft bekendgemaakt dat het die hond gevaarlijk of hinderlijk acht en een aanlijn en muilkorfgebod in verband met het gedrag van die hond noodzakelijk vindt.*

2. *Onverminderd het bepaalde in artikel 2:57, eerste lid onder c, geldt voor het bepaalde in het eerste lid bovendien dat de hond voorzien moet zijn van een optisch leesbaar, niet-verwijderbaar identificatiekenmerk in het oor of de buikwand.*
3. *In het eerste lid wordt verstaan onder:*
  - a. *Muilkorf: een muilkorf als bedoeld in artikel 1, onder d, van de Regeling agressieve dieren;*
  - b. *kort aanlijnen: aanlijnen van een hond met een lijn met een lengte, gemeten van hand tot halsband, die niet langer is dan 1,50 meter*

BIJLAGE 6 ARGO

1. Een losloopterrein dient een oppervlakte te hebben van ca. 1000m² (bijv. 40 x 25 m) of groter. Groot genoeg om meerdere honden te herbergen, te apporteren of andere spelletjes te doen, de lessen van een hondencursus in de praktijk te brengen, waar de hond volop kan snuffelen en zijn energie kwijt kan. Uitgangspunt van een losloopterrein is de hond. Volgens deskundigen is het daarvoor niet nodig dat er bosjes, plaspaaltjes of dergelijke aanwezig zijn: de ruimte volstaat. De hond zal het meest geïnteresseerd zijn in geurtjes en andere honden. (mensen brengen daar tegenin dat hun hond dat helemaal niet wil en dat een klein terreintje prima is. Het aantal honden in Oss is daarvoor te groot, en een aparte voorziening voor elke soort hond is beheertechnisch onwenselijk).
2. Voldoende afstand tot woningen en passend en verzorgd in de omgeving. Hekwerken nooit op de randen van het terrein plaatsen, maar ruim (ca. 1.00 m.) binnen een vlak. Zo blijft altijd de mogelijkheid om een haag te planten, het gras door te laten lopen of veranderingen in de omgeving op te vangen zonder het losloopterrein te moeten aanpassen. (raadplegen ontwerp!)
3. Voor de onderlinge afstand van de terreinen is moeilijk een maat te geven omdat het in de meeste gevallen zoeken naar ruimte zal zijn. Ergens tussen de 1000 en 2000 m lijkt een goede maat. De hondenbezitter moet er niet naar toe, hij mag immers aangelijnd bijna overal komen met zijn hond, en 10 minuten lopen zal de hond niet deren: sterker, dat is goed voor de hond.
4. In veel gevallen: volledig omheind door een hekwerk van ca. 0,90 m hoog met een hekwerk dat zowel kleine als grote honden binnenhoudt is een belangrijke eis. Naar het buitengebied toe is wellicht een wat landschappelijker toepassing denkbaar dan in de stad. (raadpleeg ontwerp)
5. Voorzien van een zelfsluitende manspoort. Vaak zijn er meerdere toegangen gewenst. Eén toegang gecombineerd met een maaipoort.
6. De toegang tot het terrein, en enkele m² binnen het terrein moet verhard zijn i.v.m. jaarrond toegankelijkheid, maar ook voor rollators of rolstoelen. Een smal pad van poort naar poort is wenselijk.
7. In de buurt van de toegang(en) dient een afvalbak geplaatst te worden, zodanig dat deze eenvoudig te legen is: net buiten het terrein waar een reinigungsauto er gemakkelijk bij kan.
8. Een bank in de verharding.
9. Het losloopterrein moet goed te onderhouden zijn. Het gras moet intensief (18 x) gemaaid worden, het oppervlak geëgaliseerd, hekwerken hersteld enzovoorts; ieder obstakel is daarbij extra werk.
10. Verlichting dient van de straatlantaarns te komen. 's Avonds laat kan de hond ook op andere plaatsen worden uitgelaten. Extra verlichting is mogelijk als de wijk of het dorp dat betaalt. Als de wijk of het dorp dat wil, moet het type verlichting en de manier van aansluiting en het stroomverbruik in overleg met de gemeente gebeuren.

11. Aanduiding losloopterrein en opruimplicht i.v.m. hygiëne en telefoonnummer waar klachten of mankementen gemeld kunnen worden.
12. Er zijn situaties mogelijk dat een groter terrein niet mogelijk is doordat de ruimte er gewoon niet is. In een dergelijk geval moet zeer terughoudend omgegaan worden met het aanleggen van kleine terreintjes. Hoe kleiner, hoe duurder in onderhoud en beheer, hoe kwetsbaarder voor vervuiling en gebruik als toilet én gevoelig voor klachten.

Toe te passen **standaardmaterialen**:

- Afmetingen: 1000 m² of groter (wenselijk).
- Alle gebruikte materialen in standaard RAL 6012 donkergroen.
- bij uitzondering RAL 9011 grafietzwart, afhankelijk van meubilair omgeving.
- In ieder geval 90 cm hoog, maximaal 5 cm opening tussen maaiveld en hekwerk.
- 1 of 2 zelfsluitende manspoorten en rubber stootkussen op paal
- 1 maaipoort min. 2.00 m breed (bij voorkeur gecombineerd met manspoort)
- 1 bank Velopa, Artisteel classica met rugleuning
- 1 afvalbak Bammens Capitole Prestige aan buitenzijde iedere poort
- Entreepartij verhard en op gelijke hoogte met het maaiveld (tegels 30x30 cm met betonbanden 10 x 20, of materiaal dat in de directe omgeving gebruikelijk is)
- Een pad van poort naar poort wanneer 2 poorten toegepast worden.
- Het is wenselijk een haag te planten langs in ieder geval één van de zijden aan de buitenzijde van terrein (nooit langs alle zijden, dan wordt het een hok).

BIJLAGE 7 AFBEELDINGEN

Duidelijk verbodsbord

Hondenlosloopterrein

Onduidelijke situatie

Speelterrein verboden voor honden

Hondenlosloopterrein niet omheind

Onduidelijke situatie

Verboden voor honden "met poep"

Hondentoilet Gepp

Hondentoilet Gepp met voet te bedienen

Hondentoilet met ondergrondse opvangput

Afvalbak voor hondenpoep "Depodog".

BIJLAGE 8 PRESENTATIES PODIUMBIJEENKOMST

